

Nástin vzdělávání předškolních pedagogů v současnosti

10.10.2011 Řízení školy str. 14 Vzdělávání
PaedDr. Radmila Burkovičová, Ph. D.

Vzdělávání obejme každého člověka již v prvních okamžicích příchodu na svět. Co jiného je kojení novorozence než předaná informace, že hlad dítěte bude vždy, po jeho pláčem sděleném dotazu na jídlo, uspokojován. A proces vzdělávání, ať chceme či nechceme, nás neopustí již nikdy.

Jedinec je vzděláván po celou dobu svého života, přičemž vzdělávací proces jím bývá více či méně uvědomován. Tradičně bývá vzdělávání zařazováno do školního prostředí, v němž je přímo očekáváno. Společnost vzdělávání různě pojmenovávala, nazývala ho získáváním zkušeností, moudřením, poučením. Čím byl jedinec v minulosti starší, tím byl považován za moudřejšího. Dvacáté a počátek jednadvacátého století převrátily mnohé tradice naruby, realita formovala jiné, nové postoje, názory i požadavky, mezi něž požadavek trvalého „vzdělávání se“ bez diskuse patří.

Na počátku třetího tisíciletí se vzdělávání stalo klíčovým tématem společnosti. Těžko nalezneme odvětví lidské práce, jež by se dalo vykonávat bez předchozího teoretického vzdělávání či praktické přípravy. Tradiční pojem vycházel z představy, že lze pro vzdělávání vyčerpávajícím způsobem vymezit okruh poznatků, myšlenkových metod, způsobů činnosti a hodnotících postojů. V dnešní společnosti si má jedinec nikoli pouze osvojit podstatné vědomosti, ale udržet krok s rychlostí vývoje v oblasti, v níž pracuje.

Moderní společnost si také uvědomuje, že se bez splnění podmínky, aby každý její člen byl vzděláván tak, jak mu jeho schopnosti dovolují, nemůže dále plně a demokraticky rozvíjet. Hledají se proto nejefektivnější vzdělávací cesty, jejichž vhodnost je určena věkem a zájmem jak jednotlivce, tak i společností (Kotásek, Škoda, 1966). A nabízí rozdílné vzdělávací cesty i učitelům mateřských škol (dále jen „MŠ“).

Učitele MŠ zařazuje zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů (dále jen „ZPP“), mezi pedagogické pracovníky a je jednou z kategorií učitelů. V současné době může získat učitel MŠ ve školách českého vzdělávacího systému odbornou kvalifikaci různého stupně.

Pro učitele tzv. běžné MŠ uvádí zákon následující stupně vzdělávání a druhy vzdělání. Může projít vysokoškolským vzděláváním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřeném na pedagogiku předškolního věku; vyšším odborným vzděláváním získaným ukončením akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu učitelů předškolního vzdělávání, nebo středním vzděláváním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu učitelů předškolního vzdělávání.

Učitel MŠ, který vykonává přímou pedagogickou činnost ve třídě nebo škole zřízené pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami, získává podle téhož zákona odbornou kvalifikaci vysokoškolským vzděláváním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřeném na speciální pedagogiku, nebo vysokoškolským vzděláváním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřeném na pedagogiku předškolního věku a vysokoškolským vzděláváním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřeném na speciální pedagogiku, nebo vzděláváním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na speciální pedagogiku.

Přípravné vzdělávání v učitelství pro MŠ patří k náročným otázkám řešení úkolu vzdělávání učitelů obecně. Síť středních škol, které poskytují vzdělávání budoucím učitelkám MŠ, je rozsáhlá a zaměření středních škol na učitelství pro MŠ bývá jedním z možných budoucích uplatnění absolventů/ek. Ke vzdělávání a tvorbě učitelské osobnosti tyto střední školy jednoznačně přispívají nemalým dílem. Způsobem odpovídajícím osobnosti dospívajícího připravují na profesi učitele/ky mateřské školy.

A tak již v období studia střední školy, díky nabídnuté šíři obsahového zaměření, může osobnost mladého dospívajícího poznat, zda je učitelství tou profesní dráhou, jíž by se v budoucnu mohl/a vydat. Získává první deklarativní znalosti v oboru a znalosti praktické vztahující se k učitelství v MŠ. Po rozhodnutí dále se učitelství pro MŠ studijně věnovat, předchozí vzdělanostní příprava získaná na střední škole, rozhodně dospívajícímu start při vyšším či vysokoškolském vzdělávání v učitelství pro MŠ usnadní. Významnou úlohu plní i síť vyšších odborných škol. Stejně jako

pedagogické fakulty se podílejí na prohlubování, rozšiřování, upevňování předchozí středoškolské přípravy nebo na vytváření prvních znalostí o učitelství dítěte předškolního věku a jejich ukotvování prostřednictvím vhodných typů pedagogických praxí.

Vysokoškolské přípravné vzdělávání učitelů MŠ je realizováno v současnosti ve studijním oboru Učitelství pro mateřské školy v bakalářském stupni vzdělávání, a to na celkem devíti pedagogických fakultách v Česku. Cílem socio-profesního přípravného vzdělávání ve specifikovaném studijním oboru je v souvislosti s vývojem v předškolním vzdělávání a společenskou situací nápomoci studentovi v průběhu přípravného vzdělávání budovat a vybudovat základy profesních kompetencí učitele MŠ pro příslušnou oblast edukační reality v takové kvalitě, jež by mu umožnila bez obav jeho samotného i společnosti začít vykonávat profesi.

V období studia by měly být položeny základy kompetencí, které se v průběhu profesionální dráhy však dále utvářejí, přetvářejí a rozvíjejí získávanými zkušenostmi, dalším vzděláváním a rovněž vlivem profesního prostředí. Smyslem je připravit osobnost studujícího tak, aby byl schopen/a a ochoten/a své nabyté učitelství použít a využít ke vzdělávání té věkové skupiny dětí, pro níž byl/a ve vlastním přípravném vzdělávání odborně i osobnostně připravován/a. Na magisterské úrovni je možné studovat pedagogiku předškolního věku. Od absolventů se očekává řešení zásadních otázek teorie a praxe preprimární pedagogiky, aktivní zapojení při jejich účelném prosazování ve prospěch dítěte předškolního věku. Doposud však nejsou připraveny studijní programy pro předškolní pedagogiku na úrovni doktorského studia tak, jako například na Slovensku.

Při získávání středoškolské, vyšší odborné či vysokoškolské kvalifikace se jedná o procesy získávání tzv. formální kvalifikace jedince, jež se rozhodl stát se učitelem/kou v MŠ. Proč společnost stanovuje pro učitele/ku požadavek formálně se vzdělávat a získat formální vzdělání? Ve vyspělé společnosti je nanejvýš potřebné stanovovat pravidla v těch oblastech života, jež se týkají budoucnosti národa, tedy dětí. Informace o úrovni získané kvalifikace a o oboru ukončeného vzdělávání je velmi užitečná pro společnost, v tomto případě zejména pro rodiče a zaměstnavatele. Dokládá, že uchazeč/ka o pozici učitele/ky MŠ získal/a přípravu vhodnou pro vzdělávání, péči, výchovu dítěte předškolního věku, tedy byly u něho/ní nastartovány ty profesní kompetence, které jsou pro výkon povolání učitele/ky MŠ potřebné. Na druhé straně je jasné, že do výstavby občanskou veřejností kladně přijímané učitelské osobnosti vstupují velmi významně i další činitelé jako je motivace k učitelství, pozitivní zájem o dítě, aktivita ve prospěch dítěte a činitelé další. A podstatnou součástí nabývání informální kvalifikace učitele/ky MŠ je zejména získávání zkušeností prostřednictvím vlastní pedagogické praxe.

Za významné vzdělávací souvislosti, které ovlivňují socio-profesní přípravné vzdělávání v učitelství pro MŠ v současnosti, lze považovat: * cíle vzdělávání pro 21. století, jež byly formulovány Evropskou unií a konkretizovány v Bílé knize (MŠMT 2001);

* zrušení odvětvového řízení školství, reformu řízení škol;

* osobnostní model přístupu k dítěti odrážející se v závazném dokumentu pro práci s dítětem předškolního věku Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání (VÚP, 2006);

* rozrůzňující se postoje, hodnoty rodičů mající vliv na jejich výchovu vlastního dítěte;

* často specifické požadavky zaměstnavatelů – zastupitelstev měst a obcí, ředitelů základních škol;

* autonomii a požadavek zodpovědnosti za uskutečněná rozhodnutí u učitelů a ředitelů,

* odbornou společností akceptovaný „Model profesního standardu“, který uvádí charakteristiku a strukturu požadovaných kompetencí učitele mateřské školy (Vašutová, 2001 a 2004).

Při koncipování socio-profesního přípravného vzdělávání učitelů MŠ všech stupňů by se mělo přihlížet k následujícím českým specifikům:

* Především čerpat z národních tradic, kulturního dědictví a dosavadních zkušeností s dřívější přípravou, ať středoškolskou, vysokoškolskou či jinou, které jsou nemalé. Analyzovat je a vzhledem k současným potřebám a požadavkům vše to, co se osvědčilo a bylo praxí ověřeno, pak neodmítat, nýbrž účelně využívat a přizpůsobovat současným podmínkám.

* Respektovat naše soudobé společenské podmínky, které současnému vzdělávání budoucích učitelů MŠ vytvářejí legislativní rámec, tedy zákon o pedagogických pracovnících, zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, zákon o vysokých školách a další dokumenty.

* Koncept vzdělávání vytvářet tak, aby v hlavních liniích kopíroval oblasti realizace profese učitele v MŠ, a to natolik dostatečně, aby absolvent kteréhokoli stupně studia byl schopen i na počátku své učitelské dráhy ve všech oblastech úspěšně obstát.

* Koncept přípravného vzdělávání by měl předjímat „mateřinku“ budoucnosti a z toho vyplývající vzdělávací potřeby studujících jako budoucích učitelů. Promýšlet tedy strategie, modely vzdělávání, vzdělávací programy, jimiž budou studenti požadovanými kvalitami pro výkon budoucí profese vybaveni.

* V koncepci přípravného vzdělávání by mělo být zahrnuto i probouzení a rozvíjení tvůrčího aspektu učitelské profese a rozvoj základů výzkumných kompetencí jako nezbytná podmínka rozvíjení samotné profese. Přípravné vzdělávání by na jedné straně mělo směřovat k vytváření požadované učitelské osobnosti, ale požadavky by měly být praxí a výzkumem reflektovány a výsledky by měly být zohledněny v korekcích přípravného vzdělávání se záměrem jejich trvalého z kvalitivování. Kvalita přípravného vzdělávání předurčuje profesní i lidské kvality učitelů/ek MŠ, ovlivňuje kvalitu jejich vzdělávací práce s dítětem v předškolním věku, kvalitu vztahů k zákonným zástupcům dětí, ostatním spolupracovníkům v objektech MŠ a je základnou pro startování profesionální životní dráhy učitelů/ek. Pokud budoucí učitelé/ky MŠ neprojdou kvalitní koncepcí přípravného vzdělávání v jakémkoliv stupni vzdělávání, nezmění se v pedagogickém terénu to, oč se více než desetiletí usiluje, tedy jejich přístup k dítěti, metody pedagogické činnosti, plánování či celková organizace vzdělávací činnosti zaměřená na dítě, ani jejich další činnosti v kterékoliv oblasti předškolního vzdělávání.

Skutečným ověřovatelem výsledků vzdělávání je trh práce, v případě učitele/ky MŠ konkrétní společenství v MŠ – děti, pracovní tým, rodiče, místní společenská komunita. Požadavky na učitelku dítěte předškolního věku mohou mít v současné době tyto subjekty v některých ohledech odlišné, a proto také na její kvalifikaci, odbornou způsobilost lze pohlížet z různých zorných úhlů a východisek.

Přinejmenším od 1. sjezdu československého učitelstva v roce 1920 je vidět zřejmá snaha předškolních pedagožek ujasnit, jaká je a jaká má být situace v profesi, a to nejen za účelem posílení statusu své profese, ale také ohledně otázky náplně, a také stupně získaného vzdělání. Ochota společnosti vyjít snahám učitelek vstříc se odrazila ve vizi Národního programu rozvoje vzdělávání, který zadal pedagogickým fakultám úkol, připravit učitelkám MŠ vysokoškolské vzdělávání (MŠMT 2001, s. 84-85). Je v souladu se ZPP, který v § 24, odst. 1 uvádí, že pedagogičtí pracovníci mají po dobu výkonu své pedagogické činnosti povinnost dalšího vzdělávání, kterým si obnovují, upevňují a doplňují kvalifikaci, podle § 24 odst. 2 i zvyšují kvalifikaci, již se podle zvláštního právního předpisu rozumí též její získání nebo rozšíření.

Znamená to tedy, že je žádoucí se nespokojovat s dosaženou kvalifikací, ale pokoušet se o její zvýšení. A to také proto, že odborná kvalifikace je mj. podle § 29 odst. 2 i součástí kariérního stupně. Současné diskuse k oprávněnosti či neoprávněnosti požadavku vysokoškolské přípravy učitele MŠ dávají obraz o naprosté neznalosti měnícího se výchovného kontextu (Vašutová, 2004). Autonomie institucí, nové cíle výchovy a vzdělávání, změna přístupu k dítěti, individualizace, integrace postižených a znevýhodněných dětí, alternativnost vzdělávacích programů, změny v sociálních poměrech klientů – rodičů a další faktory vyžadují profesní kompetence vyšší úrovně a nových kvalit, než je pouhá péče o děti.

Historie národů na území Čech, Moravy a Slezska dokládá, že učitelé byli v naší historii vždy považováni za vzdělance, k nimž jejich spoluobčané hleděli s úctou, k nimž si chodili pro rady a naslouchat učeným slovům. A učitelé MŠ by měli být považováni jako rovnocenní s ostatními kategoriemi učitelů, po čemž desetiletí volají. Zrovnoprávnění ve stupni vzdělávání je jedním z činitelů, jež napomůže k cíli dospět, je jeho podmínkou a předpokladem. Na druhé straně se učitelům MŠ jako jediné skupině učitelů dává možnost volby stupně vzdělání.

Aktivní profesní život dnešních „cetiletých“ bude dlouhý. Proto by učitel/ka v průběhu svého profesního života podle zvážení podmínek, jež mu/jí život připravil, měla vstoupit do dalšího systematického, organizovaného, cílevědomého, promyšleného, evaluačního vzdělávání. Existuje nebezpečí, že jinak bude pracovat podle vytvořených a navyklých postupů, jež si na počátku své profesní kariéry osvojil/a. Tyto postupy se mohou v průběhu let či desetiletí stát stereotypy a rutinou a rozvoji dítěte napomohou jen málo nebo vůbec.

Ideální situací je, když učitel/ka sám pociťuje potřebu se dále ve svém oboru vzdělávat. Pak naplnění potřeby vzdělávání a vzdělání uspokojuje, také přímo formuje osobnost, stává se prostředkem pro odborné, společenské změny v pedagogickém terénu dotýkající se vztahů s dětmi, s rodiči, se zřizovateli; zvyšuje kvalitu řízení pedagogických procesů a posiluje osobnost v současné nelehké situaci na pracovním trhu.

LITERATURA:

- * KOTÁSEK, J., ŠKODA, K. Teorie vzdělávání dospělých. Praha : SPN, 1966.
- * M·MT. Národní program rozvoje vzdělávání – Bílá kniha. Praha : Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8.
- * VAŠUTOVÁ, J. Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu. Brno : Paido, 2004. ISBN 80-73158-082-4.
- * VAŠUTOVÁ, J. Kvalifikační předpoklady pro nové role učitelů. In Učitelé jako profesní skupina, jejich vzdělávání a podpůrný systém. Praha : PedF UK, 2001. ISBN 80-7290-059-5.
- * VÚP. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Praha : Tauris, 2006. ISBN 80-87000-00-5.

Foto popis]

O autorovi| **PaedDr. Radmila Burkovičová, Ph. D.**, katedra pedagogiky primárního a alternativního vzdělávání, **Pedagogická fakulta** Ostravské univerzity

---

<http://pdf.osu.cz/>